

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคดีอาญา ของเจ้าพนักงานตำรวจ*

THE HUMAN RIGHTS PROTECTION IN THE POLICE CRIMINAL INVESTIGATION PROCESS

ปฐมพงศ์ พัฒน์พรวงศ์*, ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล

Pathomphong Phatpornwong*, Tanaraj Lortanapaisan

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น กาญจนบุรี ประเทศไทย

Faculty of law Western University, Kanchanaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: tallmanandtallman@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ที่สำรวจเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานตำรวจของไทย ซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจเฉพาะสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสอบสวนเป็นหลัก ขณะที่การสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความสำคัญและอาจกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคดีอาญามีบัญญัติในรัฐธรรมนูญและกฎหมายในระดับรองลงมา แต่พบปัญหาสำคัญเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคือ 1.กฎหมายให้ความหมายของการสืบสวนไว้อย่างกว้างและให้ตำรวจใช้หลักการดุลยพินิจในการปฏิบัติเป็นหลัก โดยไม่มีการกำหนดกรอบหรือหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจในการสืบสวน หากใช้ดุลยพินิจรอบคอบอาจไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติงาน 2.สิทธิผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงกลับมีสิทธิน้อยกว่าสิทธิผู้ต้องหาทั้งที่เป็นเพียงผู้ต้องสงสัยเท่านั้น ขัดหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ และ 3.กระบวนการสืบสวนตามกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับยาเสพติด การฟอกเงิน การสอบสวนคดีพิเศษ การปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเท่านั้นที่มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในวิธีสืบสวนคือ การค้นยานพาหนะ การดักฟัง และการปฏิบัติกรอำนวยการ กระบวนการสืบสวนพิเศษเหล่านี้มีรายละเอียดกำหนดวิธีการ ขั้นตอน ระยะเวลาการสืบสวนเอาไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนได้แก่การคุ้มครองภายในองค์กรคือการบังคับบัญชา การบริหารองค์กรตามหลักวิธีการปกครองที่ดี และการควบคุมคุณธรรมและจริยธรรมเจ้าพนักงานสืบสวน การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนภายนอกองค์กรได้แก่องค์กรตุลาการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน , การสืบสวน, ตำรวจ

Abstract

This academic article explores the protection of human rights in the criminal investigation process by Thai police. Currently, the main focus is on human rights in the investigation process. While the investigation by the police is important and can affect civil liberties, the protection of human rights in criminal investigation proceedings is enshrined in the constitution and lower levels

of law but there are important problems with human rights in the investigative process: 1) The law provides a broad definition of investigation and requires the police to exercise discretion without setting a framework or criteria for investigative discretion. If exercised with careful discretion, human rights may not be violated in the performance of work. 2) The rights of suspects who have committed crimes related to national security have fewer rights than the rights of suspects, even though they are only suspects. Contrary to the presumption of innocence according to the constitution and 3) The investigation process under the special law on narcotics, money laundering, and special investigation The only methods of suppression of transnational organized crime that have human rights protections enacted in investigative methods are vehicle searches, eavesdropping, and stealth operations. These special investigative procedures detail the method, procedure, and duration of the investigation to protect human rights. The Thai criminal justice system has mechanisms to protect human rights in the investigative process, namely protection within the organization, which is command. Organizational management according to good governance principles and controlling the morals and ethics of investigative officers Protection of human rights in external investigations includes the judiciary and the National Human Rights Commission, which are constitutionally independent bodies.

Keywords: Human Rights, Investigations, Police

บทนำ

ในรัฐที่มีปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยนั้น รัฐ องค์การของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ต้องดูแลประชาชนให้อยู่ในสังคมด้วยความปกติสุข ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เหมือนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติหน้าที่ของรัฐไว้ในหมวด 5 โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้กับประชาชนโดยเฉพาะการรักษาความสงบเรียบร้อย ส่วนหนึ่งของระบบรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐคือกระบวนการยุติธรรมที่กฎหมายจะต้องใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สำคัญที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรม คือการสร้างความสะดวกสบายให้เกิดขึ้นในสังคม โดยการป้องกันแก้ไขปัญหอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันแก้ไขข้อพิพาทขัดแย้ง และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มุ่งถึงความสัมฤทธิ์ผลของความยุติธรรมบนพื้นฐานของมนุษยธรรม

เมื่อพิจารณาสำรวจสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องพิจารณาปัญหาที่เกิดในการกิจหลักทั้งสองด้านของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การกึ่งการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งต้องใช้วิธีที่ชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process) การกิจทั้งสองประการนี้เสมือนเหรียญเดียวซึ่งมีสองด้าน ซึ่งจำเป็น ต้องบริหารจัดการให้สมดุลกัน (Packer, H., 1964) โดยลักษณะองค์ประกอบทั่วไปของกระบวนการยุติธรรมนั้น Bertalanffy เห็นว่ามี 3 ประการ (Bertalanffy, A., 1976) คือปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต โดยปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาถึง ปัจจัย สาเหตุ หรือเหตุ (Cause) ที่ทำให้เกิดปัญหาคือพนักงานตำรวจและการปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งทำให้ต้องนำไปสู่ขั้นตอนที่ 2 คือกระบวนการยุติธรรม เริ่มจากกระบวนการสืบสวน ไปสู่กระบวนการสอบสวน กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลตามลำดับ สู่ขั้นตอนที่ 3 ผลผลิตของกระบวนการยุติธรรมนั้นทั้งต่อประชาชนและผู้กระทำความผิด

พนักงานตำรวจเป็นหนึ่งในปัจจัยนำเข้าของกระบวนการยุติธรรมที่มีอำนาจหน้าที่รักษา ความสงบเรียบร้อยเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ตำรวจทำหน้าที่เป็นพนักงานสืบสวนและพนักงานสอบสวนด้วย โดยมีหน้าที่สำคัญ (Chaturvedi, J., 2006) คืออำนาจหน้าที่จับกุมผู้ต้องหา ค้นหาหลักฐาน สอบสวน หน้าที่ให้ความคุ้มครองและอำนวยความสะดวกแก่บุคคลทั่วไป หน้าที่เกี่ยวกับการส่งหมายเรียกและหมายจับ โดยเฉพาะหน้าที่ในกระบวนการสืบสวนที่เป็นส่วนสำคัญไปสู่การรวบรวมหลักฐาน หรือทราบการกระทำความผิดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่ซึ่งไม่อาจพบเห็นได้ทั่วไปเหมือนการปฏิบัติหน้าที่อื่น

คณิต ณ นคร เห็นว่าอำนาจหน้าที่สืบสวนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของบทบาทรักษาความสงบเรียบร้อยเมื่อเกิดการกระทำความผิดหรือเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น (คณิต ณ นคร, 2555) โดยการสืบสวนเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน เพื่อพิสูจน์อะไรบางอย่าง เป้าหมายสำคัญในการสืบสวน คือการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด อีกทั้งเป็นกระบวนการเพื่อการสอบสวนด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(16) เพราะพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจคือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

แต่วิธีปฏิบัติในการดำเนินการสืบสวนซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของตำรวจนั้น บางกรณีอาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมเป็นเหตุให้ประชาชนมองภาพการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตำรวจไปในทางกระทำการล่วงละเมิดสิทธิของประชาชน ทั้ง ๆ ที่การกระทำดังกล่าวเป็นการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาว่า การสืบสวนคดีอาญามีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะสิทธิมนุษยชนที่เป็นมาตรฐานสากลที่บุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดก็ตาม จะต้องได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ และรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 4 ได้รับรองหลักการของสิทธิมนุษยชนโดยระบุว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” โดยมีองค์กรของรัฐคือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทำหน้าที่ในการดูแลปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยทั่วไปประเด็นสิทธิมนุษยชนมักถูกให้ความสำคัญและศึกษาในขั้นตอนการสอบสวนเป็นสำคัญ ไม่ค่อยมีการศึกษาสิทธิมนุษยชนในด้านการสืบสวนทั้งที่มีความสำคัญ

ปัญหาที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสืบสวนมีขอบเขตอำนาจที่กฎหมายให้กระทำการซึ่งโดยทั่วไปต้องไม่ละเมิดหลักการสิทธิมนุษยชนที่มีกฎหมายรองรับ มีงานศึกษาสภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องงานสืบสวนในประเทศไทย โดยมีการศึกษาพบว่ามีปัญหาสิทธิมนุษยชนค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหามากที่สุด คือสภาพปัญหาการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ และสาเหตุการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม มีทั้งเจตนาหรือจงใจใช้อำนาจเกินขอบเขตและไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง (Borwornchai, D., 2020) จนเป็นส่วนหนึ่งในการประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ

ปัญหาการสืบสวนที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 เช่นการสืบสวนโดยการตรวจค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93 ที่ การจะตรวจค้นบุคคลใดในที่สาธารณะสถานจะกระทำได้นั้นต้องมีเหตุอันควรสงสัย เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เหตุอันควรสงสัย” (Probable Cause) ไว้ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐจึงมีอย่างกว้างขวาง จึงอาจไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ยังไม่รวมถึงวิธีการสืบสวนที่อาจละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่น การใช้สายลับ การใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ สกัดรอยฝ่าสังเกตุบุคคล การดักฟัง ซึ่งการกระทำดังกล่าวล้วนเกิดจากปฏิบัติตามดุลพินิจของเจ้าพนักงานสืบสวนเพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งการใช้ดุลพินิจถ้ากระทำด้วยความเป็นธรรมก็จะเป็นผลดีกับผู้เกี่ยวข้องและรวมถึงความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ถ้ามีการปฏิบัติไม่ชอบธรรมความเสียหายก็จะเกิดกับทั้งผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาด้วยโดยเฉพาะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

บทความจะศึกษาถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนโดยเฉพาะปัญหาและข้อบกพร่องในการสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานที่กระบวนการสืบสวนหรือวิธีการสืบสวนเป็นไปตามหลักการสิทธิมนุษยชนหรือไม่ โดยจะกล่าวถึงกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับกระบวนการสืบสวนไปสู่ส่วนที่สองหลักการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกระบวนการสืบสวนคดีอาญาของไทย ไปสู่ส่วนที่สามสิทธิมนุษยชนสากลในกระบวนการสืบสวนคดี ไปสู่ ปัญหาสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคดีของไทยในส่วนที่สี่ และบทสรุปในส่วนสุดท้าย

กระบวนการสืบสวนคดีอาญาของไทย

“การสืบสวน” (Investigation) ถือว่าเป็นมาตรการเบื้องต้นของทั้งการปราบปรามอาชญากรรมและป้องกันอาชญากรรม การสืบสวนเป็นการดำเนินงานของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10)

นักวิชาการอธิบายหลักการสืบสวนและหลักในการปฏิบัติงานสืบสวนที่มีปัจจัยแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ เพราะการสืบสวนคดีอาญาเป็น การค้นหาความจริงโดยวิธีทางของกฎหมายจากบุคคลและวัตถุต่าง ๆ เพื่อลำดับเหตุการณ์ การกระทำการที่มีข้อสงสัยกฎหมายย้อนหลังไปอย่างถูกต้อง (Reconstructing the Crime) โดยมีเป้าหมายเพื่อหาความจริงเท่าที่จะสืบทราบได้จากการสืบสวนข้อเท็จจริงภายหลังเกิดเหตุ (Weston, P. B., 1980) ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมในการหาคำตอบของอาชญากรรมหรือความผิดว่าเกิดอะไร, เมื่อไร, ที่ไหน, ทำไม, ใคร และอย่างไร (Kleinig, J., 2008) โดยทั่วไปการปฏิบัติงานสืบสวนเป็นการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (Information) มากกว่าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน (Evidence) (Vanderbosch, G., 1968) ซึ่งวิธีการสืบสวนมีมากมายทั้งวิธีทั่วไปและวิธีเฉพาะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าพนักงานสืบสวนที่จะใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (สง่า ดวงอัมพร และคณะ, 2531) เช่น การเฝ้าตรวจ (Surveillance) การสืบสวนในลักษณะเป็นสายลับ (Under cover) การสืบสวนโดยใช้สายลับ (Informant) ข่าวกรองตำรวจ (Police intelligence) การปฏิบัติงานสืบสวนจึงเป็นงานที่มิได้พบเห็นได้โดยตรง และวิธีปฏิบัติงานที่ขึ้นกับดุลยพินิจเจ้าหน้าที่เป็นหลักที่มีปัจจัยแวดล้อมที่ใช้ในการตัดสินใจหลายปัจจัยจึงทำให้การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจเป็นเรื่องยาก

พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธ์ เห็นว่างานด้านการสืบสวนนี้ถือเป็นงานของตำรวจในการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ (พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธ์, 2537) บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นในอดีตจากมุมมองของเสรีนิยมมองว่าตำรวจเป็น “ผู้บังคับใช้” (Enforcers) เป็นผู้ซึ่งดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนสิทธิของผู้อื่น แต่ในปัจจุบันเห็นว่าตำรวจเป็นผู้ป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจุบันบทบาทของตำรวจอาจถือว่าเป็นผู้จัดการความขัดแย้ง (Crisis Management) มากกว่าแนวความคิดในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย (Kleinig, J., 2008)

เมื่อศึกษาถึงที่มาแห่งการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่สืบสวนที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายพบว่ามีความกว้างขวาง เจ้าพนักงานตำรวจคือผู้ที่กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยทั่วไปแบ่งการใช้อำนาจสืบสวนของตำรวจไทยเป็น 2 ลักษณะ

1. อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตำรวจทางคดี (Police Judiciaire) ในฐานะที่เจ้าพนักงานตำรวจเป็นหน่วยงานทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมเพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในกระบวนการยุติธรรมนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของตำรวจอยู่หลายประการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบสวน ในฐานะที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนย่อมมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 โดยสามารถสืบสวนได้ทั่วราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา มาตรา 2 (16) โดยการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) โดยกฎหมายยังบัญญัติถึงการจับ การค้นบุคคล ค้นเคหสถาน และที่อยู่อาศัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 91 – 105

2. อำนาจตามกฎหมายปกครอง (Administrative Law) หรือตำรวจทางปกครอง (Police Administrative) เป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ภาคที่ 1 ได้กำหนดหน้าที่ที่ทั่วๆไปของตำรวจไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1. รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน 2. รักษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในทางอาญา 3. บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน 4. ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ

หลักในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการสืบสวน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการเกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจในการเลือกวิธีการการสืบสวนคดีเอาไว้จึงทำให้บางครั้งการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานกระทบสิทธิต่อประชาชนได้ การเลือกวิธีการสืบสวนจึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่แต่ละบุคคลว่าจะใช้วิธีการอย่างไรเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อทราบถึงรายละเอียดของการกระทำผิด ดังนั้น ขอบเขตหรือเงื่อนไขของการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการสืบสวนคดีอาญานั้นควรจะมีความชัดเจนเพื่อให้ไปกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกินสมควรโดยเฉพาะการคำนึงถึงหลักเหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) ที่เป็นกรณีที่มีมูลเหตุอันสมควรเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดอาญา หรือมีสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้ในการกระทำความผิดชุกซ่อนอยู่ (Cambell, M. A., H., 2004) เป็นการใช้ดุลยพินิจอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่ดุลยพินิจที่เป็นอำนาจตามอำเภอใจ สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เหตุอันควรสงสัย” ไว้ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นในที่สาธารณสถาน มาตรา 93 เป็นการให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้นโดยไม่ต้องมีหมายค้นในเมื่อมี “เหตุอันควรสงสัย” ซึ่งตีความอย่างแคบคือต้องปรากฏเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมิใช่ความสงสัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (คำพิพากษาศาลฎีกา 8722/2555)

Zalman อธิบายว่าเหตุอันควรสงสัย (Probable Cause) กับเหตุผลอันควรสงสัยว่ากระทำความผิด (Reasonable suspicion) มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้งในด้านคำนิยามและการดำเนินการของเจ้าพนักงาน เหตุผลอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดหมายถึงข้อเท็จจริงที่มีความชัดเจนเพียงพอที่เจ้าพนักงานจะเชื่อได้ว่าเกิดอาชญากรรมขึ้นหรือเชื่อว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยเหตุผลอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดอาจมีขึ้นได้ทั้งก่อนมีการกระทำความผิดระหว่างการกระทำความผิด และภายหลังการกระทำความผิด ซึ่งความสงสัยนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานได้รับ โดยข้อเท็จจริงดังกล่าวจะต้องมีน้ำหนักเพียงพอที่ศาลจะรับฟัง ซึ่งเจ้าพนักงานจะต้องดำเนินการบางสิ่งบางอย่างต่อผู้ต้องสงสัยนั้น ส่วนเหตุอันควรสงสัย เกิดขึ้นระหว่างการกระทำความผิดหรือคาดว่ากระทำความผิดได้เกิดขึ้นและภายหลังการกระทำความผิดคาดว่ากระทำความผิดได้เกิดขึ้น การคำนึงถึงหลักเหตุอันควรสงสัยจึงขึ้นกับดุลยพินิจของตำรวจ (Zalman, M., 2002)

หลักการใช้ดุลยพินิจในการสืบสวน การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเกี่ยวกับการสืบสวน เป็นการดำเนินการที่สำคัญเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทั้งยังเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย ดังนั้น ดุลยพินิจในการปฏิบัติหน้าที่จึงมีผลอาจทำให้เกิดความไม่พอใจของประชาชนที่ได้รับผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ กฎหมายจึงควรมีการกำหนดหลักการเบื้องต้นในการใช้ดุลยพินิจในแต่ละกรณี ให้ดุลยพินิจเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ภายใต้กฎหมายอันขึ้นกับเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่สอดคล้องกับความยุติธรรมและสติของพนักงานเจ้าหน้าที่ (Milte, L., & Weber, T. A. , 1997) ให้การใช้ดุลยพินิจเป็นการใช้สามัญสำนึกภายใต้พฤติกรรมที่เป็นข้อยกเว้นเป็นการใช้จิตใจที่ยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ที่จะเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินกระบวนการทางอาญา ในการจะค้นหาผู้กระทำความผิด (Doerner, W. , 1998) เช่นเดียวกับที่กรมตำรวจโดย The National Advisory Commission on Criminal Justice Standards

and Goals (1973) ได้ให้คำแนะนำแก่ตำรวจว่าควรที่จะมีการจำกัดการใช้ดุลพินิจของตำรวจ โดยให้มีการวางแผนทางการดำเนินคดีตามกฎหมายเพื่อให้นายตำรวจแต่ละคนจะได้มีแนวทางและรูปแบบในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมได้อย่างถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น (Adams, T., 1990) ซึ่งจะทำให้ตำรวจมีดุลพินิจในการเลือกวิธีสืบสวนที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชน

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวน

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแต่เดิมจะเป็นเรื่องการคุ้มครองภายในรัฐแต่ละรัฐเท่านั้น แต่ในปัจจุบันพัฒนาการสิทธิมนุษยชนนั้นได้มีการพัฒนาโดยได้มีการสร้างความร่วมมือกันในแต่ละประเทศทำให้การคุ้มครองสิทธิดังกล่าวมีการพัฒนาและเดินไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น พัฒนาการสิทธิดังกล่าวได้พัฒนาเรื่อยมา จนกระทั่งวันที่ 10 ธันวาคม 1948 องค์การสหประชาชาติได้มีการประชุมและได้ประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948) ในเนื้อหาของประกาศได้กำหนดถึงสิทธิต่างๆ ที่ประชาชนพึงมี การใช้สิทธิดังกล่าวมิให้ไปเป็นไปในทางล่วงละเมิดต่อสิทธิของบุคคลอื่น รวมถึงการใช้อำนาจของรัฐมิให้ไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิดังกล่าวโดยสามารถจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม

บทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาล่วงละเมิด ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 4 ระบุว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” โดยในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2560 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายสิทธิมนุษยชนว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม” สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2542 มาตรา 3 ที่อธิบายสิทธิมนุษยชน ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม” นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ มาตรา 28 ยังมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ ทั้งหมดจะเห็นได้ว่าการละเมิดสิทธิเสรีภาพต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นซึ่งต้องพิจารณาต่อไปว่ากฎหมายมีการกำหนดในรายละเอียดไว้อย่างไร

โดยทั่วไปในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเริ่มจากกระบวนการสืบสวน การจะเริ่มกับบุคคลใดย่อมอาจกระทบสิทธิเสรีภาพที่กฎหมายรับรอง ต้องยึดสิทธิมนุษยชนที่สำคัญคือหลักข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาคือผู้บริสุทธิ์ เป็นหน้าที่ของผู้รักษากฎหมายที่เป็นตัวแทนของสังคมที่จะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยอันสมควรว่าเป็นผู้กระทำความผิด หลักข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์มีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมายและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (อุทัย อาทิวา, 2555) หลักดังกล่าวมีที่มาจากทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model) ซึ่งเป็นหลักที่ตรงข้ามกับทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและศาลในกระบวนการยุติธรรมต้องยึดหลักนิติธรรม ต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights and Freedom) ของประชาชนเป็นหลักการ มิใช่มุ่งเน้นแต่เฉพาะความพยายามในการ

ป้องกันอาชญากรรมแต่เพียงอย่างเดียว กระบวนการสืบสวนก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องยึดหลักการดังกล่าวในการเริ่มต้นปฏิบัติหน้าที่ต่อประชาชน

ปัญหาและกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนของไทย

คณิต ฅ นคร เห็นว่าหลักการในการดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นลักษณะผสมทั้ง หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน (Private Prosecution) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) โดย การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานของรัฐ ยึดหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ตรงข้ามกับหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (คณิต ฅ นคร, 2555)

ปัญหาสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับการสืบสวนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคือ ปัญหาการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจที่ปฏิบัติงานสืบสวน เมื่อกฎหมายให้ความหมายเบื้องต้นของการสืบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) และอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 โดยเฉพาะหลักเหตุอันควรสงสัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93 ซึ่งคำว่า “เหตุอันควรสงสัย” (Probable Cause) นี้ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติว่าความสงสัยนั้นมีฐานมาจากอะไร มีเหตุมาจากอะไร ซึ่งถ้าเป็นการใช้ดุลพินิจด้วยความเป็นธรรมตามกฎหมาย โดยไม่มีเจตนาที่จะกลั่นแกล้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งในทางส่วนตัวแล้ว แต่เป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานด้วยความรอบคอบ ชอบธรรมกับผู้ถูกตรวจค้นซึ่งถูกกระทบสิทธิ เสรีภาพ เจ้าพนักงานจึงจำเป็นต้องกระทำให้อยู่ในขอบเขตที่ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชน ซึ่งลักษณะและวิธีการปฏิบัติในการตรวจค้นจะต้องปฏิบัติในหลักการทำนองเดียวกันกับการค้นในที่สาธารณะที่สามารถปฏิบัติได้ตามความจำเป็นที่จะต้องการตรวจค้นหาตัวบุคคลหรือสิ่งของที่ประกอบคดีตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 1 บทที่ 3 ข้อ 85. เพราะหากปรากฏว่า การตรวจค้นได้ดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คือ ได้ทำการตรวจค้นโดยปราศจาก “เหตุอันควรสงสัย” ก็ต้องมีวิธีในการเยียวยาแก้ไข เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ถูกล่วงละเมิด ถูกค้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

มีข้อสังเกตว่าในกระบวนการสืบสวนกรณีสถานการณ์ความไม่สงบมีความลักลั่นกันอย่างมากโดย สิทธิผู้ต้องสงสัยในกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคงที่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง3ฉบับเรียกว่า “กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง” ประกอบไปด้วย พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 รวมถึงกฎ ระเบียบคำสั่ง ที่ออกภายใต้กฎหมายทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว ให้อำนาจเจ้าหน้าที่จับกุม ควบคุมตัว ตรวจค้น บุคคลที่เป็นเพียง “ผู้ต้องสงสัย” ว่ากระทำความผิดเพื่อยับยั้งเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยเรียกบุคคลผู้ต้องสงสัยในกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคงว่า “บุคคลผู้ต้องสงสัย” ซึ่งบุคคลเหล่านี้ยังไม่ใช่ “ผู้ต้องหา” เนื่องจากยังมิได้ถูกจับกุมโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงยังไม่มีฐานะเป็น “ผู้ต้องหา” และไม่มีสิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551) แต่กลับมีสิทธิไม่เทียบเท่าหรือน้อยกว่าผู้ต้องหาซึ่งไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและหลักการสากล ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” สิทธิของผู้ต้องสงสัยจึงควรมีสิทธิเสมือนผู้บริสุทธิ์ (คณิต ฅ นคร, 2555) ซึ่งควรจะมีการตรวจสอบว่ากระบวนการสืบสวนที่อาศัยอำนาจจากกฎหมายทั้งสามฉบับดังกล่าวขัดกับสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติหรือไม่

ในขณะเดียวกันระบบกฎหมายของไทยมีกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนพิเศษบางประการไว้ เช่นการดักฟัง การล่อให้กระทำความผิด การใช้สายลับจะเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่กฎหมายได้บัญญัติคุ้มครองไว้การสืบสวนต้องกระทำภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมายโดยวิธีการสืบสวนภายใต้กฎหมายพิเศษที่กำหนดมาตรการพิเศษในการสืบสวนไว้ 3 ประเภท คือ การค้น

ยานพาหนะ การดักฟัง และการปฏิบัติการอำพราง ในการสืบสวนเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2519 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) การสืบสวนเกี่ยวกับการฟอกเงิน ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 การสืบสวนในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และการสืบสวนในคดีองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 กระบวนการสืบสวนพิเศษเหล่านี้มีรายละเอียดกำหนดวิธีการ ขั้นตอน ระยะเวลาการสืบสวนเอาไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำให้เห็นภาพได้ว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนของไทย ไม่เป็นระบบที่สมบูรณ์ ไม่มีการกำหนดการใช้ดุลยพินิจที่ชัดเจน มีความลักลั่น มีการคุ้มครองในบางขอบเขตเท่านั้น

กลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบในระดับองค์กรนั้น มีทั้งการควบคุมและตรวจสอบภายในองค์กรและการควบคุมและตรวจสอบภายนอกองค์กรที่ค่อนข้างดี โดยการควบคุมและตรวจสอบภายในองค์กรของตำรวจ มี 3 รูปแบบ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2541) คือการควบคุมตรวจสอบตามลำดับบังคับบัญชาโดยการกำหนดให้มีแบบรายงานควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ประจำวัน การตรวจสอบติดตามผลเป็นระยะๆ ทั้งในลักษณะธรรมดาทั่วไปหรือตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ที่สอบสวนแบบเจาะลึก หรือการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในรูปคณะกรรมการตรวจสอบการสอบสวนเป็นการเฉพาะ โดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติต้องวางระเบียบหรือทำคำสั่งเฉพาะเรื่องไว้ให้ข้าราชการตำรวจปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้อำนาจหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 มาตรา 11

การควบคุมโดยหลักวิธีการปกครองที่ดี ที่หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญคือหลักนิติธรรมหรือการปฏิบัติตามกฎหมายโดยยึดองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ (Agere, S., 2000) คือ การมีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้ (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) การจัดการทุจริตหรือคอร์รัปชัน (Anti-corruption) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย (Stakeholder participation) หลักความยุติธรรมและเป็นธรรม (Justice) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักความเสมอภาค (Equity) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) โดยมีรายละเอียดตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ที่กำหนดให้การบริหารราชการและการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

การควบคุมจริยธรรมและจรรยาบรรณของเจ้าพนักงานตำรวจที่ปฏิบัติงานสืบสวนซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ มาตรฐานคุณธรรม และอุดมคติของตำรวจ และมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจตามกฎหมายคณะกรรมการข้าราชการตำรวจว่าด้วยประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 โดยมาตรฐานคุณธรรม และอุดมคติของตำรวจเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้ข้าราชการตำรวจอยู่ในกรอบของศีลธรรมและคุณธรรม และมาตรฐานทางจริยธรรมตำรวจคือ คุณความดีที่เป็นข้อประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจเพื่อให้ประชาชนศรัทธา เชื่อมั่นและยอมรับ ที่สำคัญคือข้าราชการตำรวจต้องยึดถือและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ

การควบคุมและตรวจสอบภายนอกองค์กรประกอบด้วย การควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือว่าศาลเป็นองค์กรที่ได้รับความเชื่อถือว่ามีความเป็นกลาง และกฎหมายให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐเพิ่มมากขึ้น เช่น ให้ศาลมีอำนาจออกหมายอาญา หมายจับ หมายค้น ตามกฎหมายเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ศาลจึงสามารถตรวจสอบความถูกต้องของพยานหลักฐาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้รวบรวมผ่านการพิจารณาของพนักงานอัยการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาสู่การพิจารณาของศาลได้กฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายอาญานั้นก็เพื่อให้เกิดการตรวจสอบภายนอก และก่อนที่จะมีการออกหมายอาญาจะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่จะทำให้ศาลเชื่อได้ว่าเหตุที่จะออกหมายตามประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1 ส่วนพยานหลักฐานตามสมควรที่ผู้ร้องขอออกหมายต้องเสนอต่อศาลก็เป็นไปตามข้อบังคับของศาลตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีโดยไม่ล่าช้า และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 ทั้งหมดจะเห็นว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจของไทยนั้น มีองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบหลายระดับหลายองค์กร แต่ปัญหาอยู่ที่ระเบียบ และกฎหมายที่ยังไม่สมบูรณ์มากกว่าปัญหาองค์กรที่จะตรวจสอบ

สรุป

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงานตำรวจของไทยนั้นมีกฎหมายรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายในระดับรองลงมา แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดมีปัญหาที่สำคัญหลายประการ ปัญหาสำคัญคือกฎหมายให้ความหมายของการสืบสวนไว้อย่างกว้างและกำหนดอำนาจหน้าที่ตำรวจในการสืบสวนไว้โดยใช้หลักการดุลพินิจในการปฏิบัติเป็นหลัก ไม่มีการกำหนดกรอบหรือหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจในการสืบสวน ทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานที่เจ้าพนักงานตำรวจอาจใช้ดุลพินิจเลือกวิธีการสืบสวนที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความลักลั่นในสิทธิผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงที่มีสิทธิน้อยกว่าสิทธิผู้ต้องหาทั้งที่เป็นเพียงผู้ต้องสงสัยอันเป็นการขัดหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ ในขณะที่ระบบกฎหมายไทยกลับมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนตามกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับยาเสพติด การฟอกเงิน การสอบสวนคดีพิเศษ การปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเท่านั้นที่มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในวิธีสืบสวนคือ การค้นยานพาหนะ การดักฟัง และการปฏิบัติการอำพราง โดยกระบวนการสืบสวนพิเศษเหล่านี้มีรายละเอียดกำหนดวิธีการ ขั้นตอน ระยะเวลาการสืบสวนเอาไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทั้งหมดทำให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่าระบบกฎหมายของไทยคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนไว้ไม่สมบูรณ์ แต่มีกลไกระดับองค์กรที่ดีที่ทำหน้าที่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนหลายระดับได้แก่การคุ้มครองภายในองค์กรคือการบังคับบัญชา การบริหารองค์กรตามหลักวิธีการปกครองที่ดี และการควบคุมคุณธรรมและจริยธรรมเจ้าพนักงานสืบสวน การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนภายนอกองค์กรได้แก่องค์กรตุลาการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนของไทยมีความสมบูรณ์ควรจะมีการศึกษาในกฎหมายระเบียบทั้งระบบเพื่อให้มีการแก้ไข หรือเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหรือไม่สมบูรณ์เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการสืบสวนของไทยสมบูรณ์สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและหลักการสากล

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดี ในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. กรุงเทพมหานคร: จีรรัชการพิมพ์.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2555). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธ์. (2537). ความรู้เบื้องต้นการสืบสวนอาชญากรรม. กรุงเทพมหานคร: ศิลป์สยามการพิมพ์.
- สง่า ดวงอัมพร และคณะ. (2531). การสืบสวนสอบสวนคดี ภาควิชากฎหมายวิธีบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- อุทัย อาทิวะ. (2555). หน่วยที่ 3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและบทบาทขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ใน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Adams, T. (1990). Police field operations. Indiana: Prentice-Hall.
- Agere, S. (2000). Promoting good governance: Principles, practices and perspectives Vol. 11. London: Commonwealth Secretariat.
- Bertalanffy, A. (1976). General System Theory. Foundations, Development, Applications. New York: George Braziller.
- Borwornchai, D. (2020). Knowledge Management About Investigative Work That is The Best Practice of The Detective 4.0 Era. Journal of Arts Management, 4 (2), 385-398.
- Cambell, M. A., H. (2004). Black's Law Dictionary. ST. PAUL, Minnesota: West Publishing Co.
- Chaturvedi, J. (2006). Police Administration and Investigation of Crime. New Delhi: Gyan Publishing House.
- Doerner, W. . (1998). Introduction to law enforcement: An insider's view. Woburn: Butterworth-Heinemann.
- Kleinig, J. (2008). Ethics and criminal justice: An introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milte, L., & Weber, T. A. . (1997). Police in Australia: Development, functions and procedures. Sydney: Butterworths.
- Packer, H. . (1964). Two models of the criminal process. University of Pennsylvania Law Review, 113(1), 1-11.
- Vanderbosch, G. (1968). Criminal Investigation. Washington D.C.: International Association of Chiefs of Police.
- Weston, P. B. (1980). Criminal Investigation : Basic Perspectives Upper Saddle River . New Jersey: Prentice Hall Publishing.
- Zalman, M. (2002). Criminal procedure: Constitution and Society. Interlochen: Prentice Hall.